

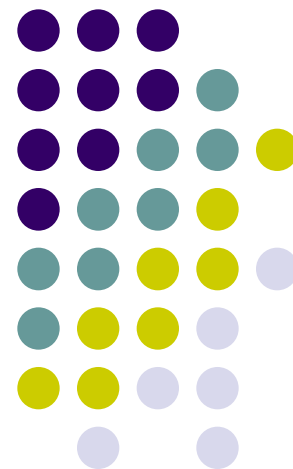
Offentlige udgifter generelt

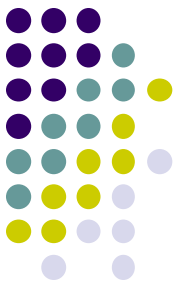
Nico Keilman

Befolkning og velferd

ECON 1730

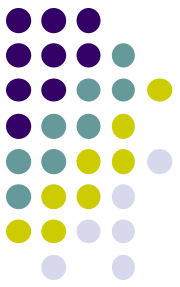
Høst 2010

Pensum

1. The 2009 Ageing Report (AR): Economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2008-2060) – Sammendrag s. 17-34
NB Mindre viktig (les gjennom): Makroøkonomisk utvikling (s. 23), utdanning og arbeidsledighet (s. 30), effekt av finanskrisen (s. 30-32)
2. Perspektivmeldingen 2009 (PM2009) - Kap. 2.2 (s.18-21), kap. 4.1-4.3 (s. 57-68; NB side 68 også), kap. 5.1-5-3 (s. 75-91).
3. Hagestad & Herlofson: Micro and macro perspectives on intergenerational relations and transfers in Europe

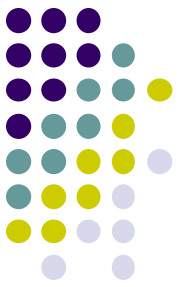

Aldersrelaterte utgifter

Ageing Report (AR) gir empiri for EU27 & Norge

PM2009 gir norsk empiri

Hagestad & Herlofson belyser
komplementaritet mellom offentlige og private
overføringer mellom generasjonene
oversiktsartikkel – vestlige land

Hovedpoeng

Aldring medfører økte aldersrelaterte utgifter for staten

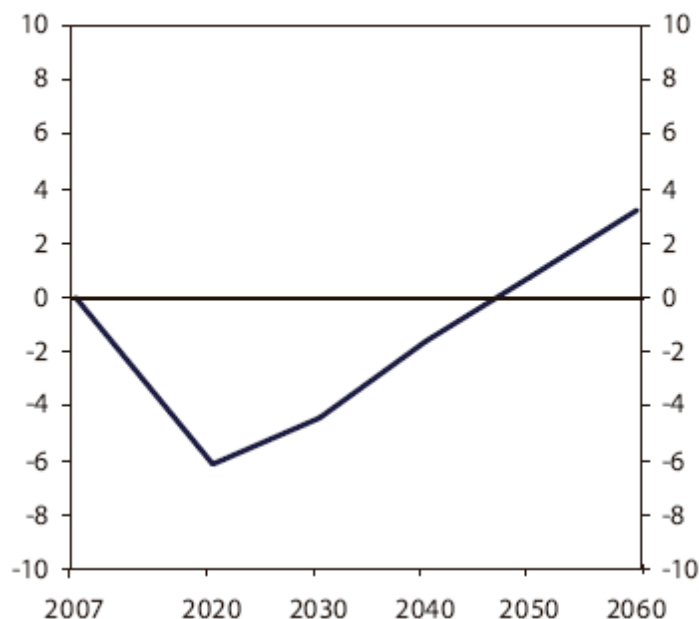
- offentlige alderspensjoner
- helse
- omsorg

Norge: uten nærmere tiltak blir det et udekket finansieringsbehov (på sikt) – Statens pensjonsfond/oljeinntektene strekker ikke til

Langsiktige utviklingstrekk i offentlige finanser ved videreføring av dagens nivå på velferdsordningene. Prosent av BNP Fastlands-Norge (PM2009 figur 7.6B)

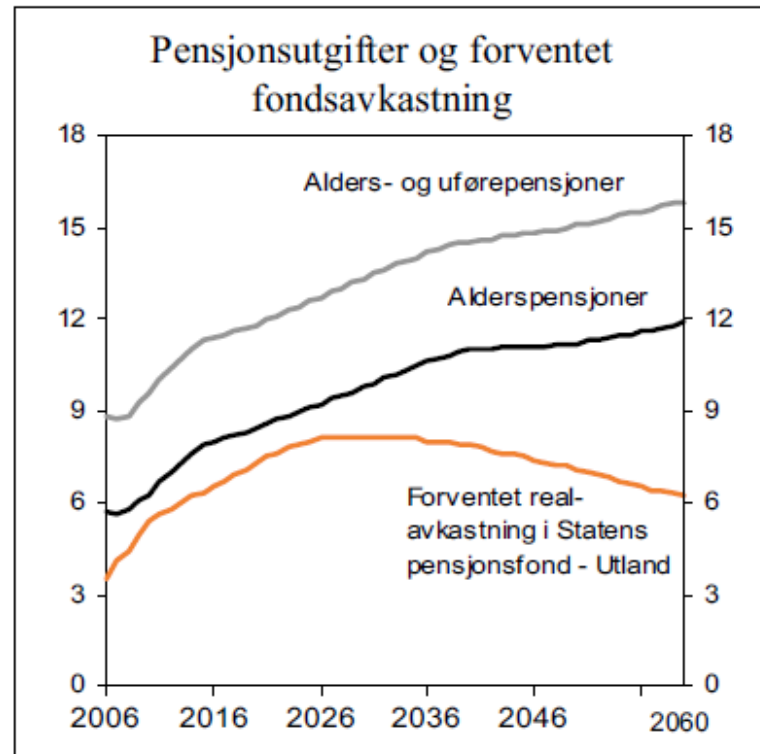
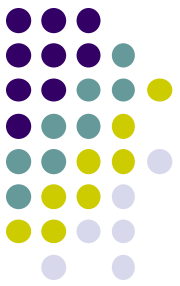
B. Inndekningsbehov i offentlige finanser ved videreføring av velferdsordningene

Hvis dagens ordninger videreføres, blir det først et budsjett *overskudd* ("handlingsrom") på 6% av BNP (mot 2020) men deretter et *underskudd* ("udekket finansieringsbehov") på 3¼% av BNP mot 2060

Mer om dette hos Holmøy og Oestreich Nielsen, jfr. senere forelesning.

Statens pensjonsfond er ikke stort nok til å dekke de årlige pensjonsforpliktelsene (Nasjonalbudsjettet 2010 s. 60 – ikke pensum)

Figur 3.3 Folketrygdens pensjonsutgifter og forventet realavkastning i Statens Pensjonsfond – Utland. Prosent av BNP for Fastlands-Norge

Samme budskap (fra Nasjonalbudsjettet 2010 s. 60):

Tabell 3.5 Statens pensjonsfond og statens forpliktelser til alderspensjoner i folketrygden. Mrd. kroner og prosent av BNP for Fastlands-Norge

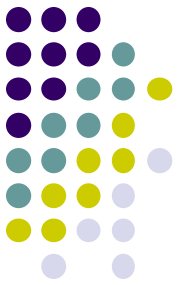
	2008	2009	2010
<i>Mrd. kroner</i>			
Folketrygdens forpliktelser til alderspensjoner ¹	4 257	4 523	4 771
Markedsverdien av Statens pensjonsfond	2 367	2 698	2 931
<i>Prosent av BNP for Fastlands-Norge.</i>			
Folketrygdens forpliktelser til alderspensjoner ¹	232,6	244,0	247,4
Markedsverdien av Statens pensjonsfond	129,4	145,5	152,0
<i>Memo:</i>			
Statens pensjonsfond som andel av folketrygdens forpliktelser til alderspensjon (prosent)	55,6	59,6	61,4

¹ Nåverdien av allerede opptjente rettigheter til framtidige alderspensjonsutbetalinger fra folketrygden. Det er lagt til grunn en gjennomsnittlig årlig reallønnsvekst på 2 pst. og en realrente på 4 pst. Høyere reallønnsvekst eller lavere realrente vil innebære økte pensjonsforpliktelser. Anslaget omfatter ikke pensjonister bosatt i utlandet, eller folketrygdens forpliktelser til uføre- og etterlattepensjoner.

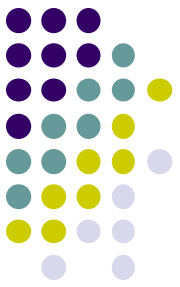
NB1. Nåverdi: kapital som du må ha på bok for å kunne dekke framtidige utgifter.

Jfr. senere forelesning om artikkelen til Fredriksen et al.: Oppdaterte framskrivninger av arbeidsstyrke, pensjonsutgifter og finansieringsbyrde

NB2. Fastlands BNP = 1 830 mrd. kroner (2008)

Tilsvarende problemer (økning i aldersrelaterede utgifter i % av BNP) for EU27

Mulige løsninger

Tiltak:

- endringer i offentlige pensjons *systemer*. Små justeringer hjelper ikke
- flere i arbeid

Men:

Usikkerhet når det gjelder de eldres
helsetilstand i framtiden

Problemet kvantifisert

EU27, EU15: *aldersrelaterte* offentlige utgifter øker med 5 %poeng av BNP fram til 2060 – se tabell 1 på side 26 i AR. Sterkest økning i Hellas (16%p), Luxembourg (18%p)

Norge: økning på 13-16 %p av Fastlands BNP fram til 2060
- se PM2009 s. 176 figur 9.2 (ikke pensum).
(men AR gir 9%p. økning for Norge!)

NB rundt 6-10 %p i Norge *bare for helseutgiftene* – se PM2009 figur 5.9. For EU27 1,5 %p

Økningen sterkest i første del av perioden

Bakgrunn 1

Økte utgifter for

- offentlige alderspensjoner
- helse
- omsorg

Dempes (for EU) noe av lavere utgifter for
utdanning og arbeidsledighet – se AR tabell 1

Nesten ingen effekt for Norge

Bakgrunn 2

Demografisk utvikling i EU (AR s. 19-21) og Norge (PM2009 s.63-64; NB SSB-prognose fra 2008 – omtrent samme trekk som 2010-prognose)

Viktig: sterk aldring – i all hovedsak samme utvikling i EU27 som i Norge

- SFT under reproduksjonsnivå (EU 1,5-1,6; Norge ca. 1,9)
- e_0 øker rundt 0,15 leveår/kalenderår mot 2060 (EU: AR s. 19 – Norge: PM2009 Boks 4.2)
- noe innvandring, men avtagende
- befolkning i alder 15-64 går ned (EU: umiddelbart; Norge: på sikt)

NB

Avhengighetskvote for eldre (AKE)

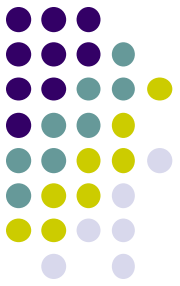
- #65+/#15-64 i AR, f. eks. s. 21
- #67+/#20-66 i PM2009, f. eks. figur 4.6

Dermed *nivåene* vanskelig å sammenligne

Men *trenden* den samme: omtrent fordobling
mot 2060

Stability and Growth Pact

(AR s. 17)

- Landets budsjettunderskudd maks 3% av BNP
- Landets offentlige gjeld maks 60% av BNP (eller faller raskt til det nivået)

Budsjettdisiplin

Eurolandene (Økonomisk Monetær Union – ØMU)

EU's Lisboa mål (AR s. 17)

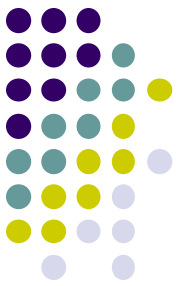

Rundt 2010:

70% av befolkning i arbeidsfør alder i arbeid
(utsatt til 2020)

60% av kvinner i arbeidsfør alder i arbeid

50% av eldre i arbeid (utsatt til 2013)

Pensjoner 1

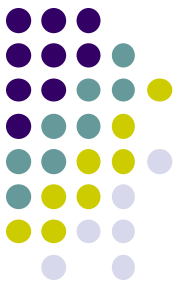
- Alderspensjon
- Før tidspensjon
- Uførepensjon
- Enke- og enkemannspensjon

- Utgiftene øker i alle land, bort sett fra Estland, Italia, Latvia, Polen, Sverige (har hatt en pensjonsreform)
- Mot 2060: +2,4 %p i gjennomsnitt

Pensjoner 2

Norge: sterkere økning enn EU27
+ 5 %p (AR); + 6%p (PM2009 s. 135)
NB – nytt pensjonssystem

Økning i pensjonsutgifter skyldes i hovedsak økning i AKE

Dempes av

- færre som kvalifiserer for pensjon (høyere pensjonsalder, mindre førtidspensjonering)
- flere i arbeid (eldre, kvinner)
- forbedring i "benefit ratio" =
= gj. pensjonsutbetaling/gj. inntekt (lønn)

Hvor følsom for lavere dødelighet?

Eksempel (fra hovedrapport s. 100):

Ett år ekstra økning i e_0

- flere eldre, men også flere i arbeid

EU27: ekstra økning i pensjonsutgiftene mot 2060 på 0,3 %p (jfr. 2,4%p)

Norge: + 0,2 %p. (jfr. 5-6 %p.)

Svakere effekt i land der pensjonsutbetalinger justeres for levealder (som i Norge, jfr. senere forelesning om levealderjustering)

Hvor følsom for innvandringsnivået?

Referanseberegningen antok et fall i nettoinnvandring til EU27 (s. 20):

fra 1,6 mln/år i 2008 (0,33%)

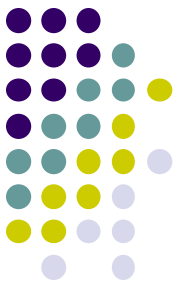
til 0,8 mln/år i 2060 (0,16%)

Eksempel (hovedrapport s. 103): ingen innvandring
- færre i arbeid; på sikt også færre pensjonister

EU27: ekstra økning i pensjonsutgiftene mot 2060 på 1,8 %p (jfr. 2,4%p)

Norge: + 1,5 %p. (jfr. 5-6 %p.)

Hvor følsom for sterkere vekst i produktivitet?

Eksempel (hovedrapport s. 100-101):

0,25%p. ekstra produktivetsvekst (jfr. 1,1%):

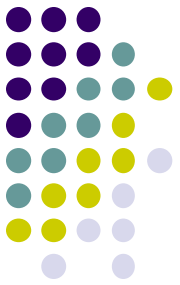
- høyere lønn, men også økende BNP

EU27: 0,4%p. svakere vekst i pensjonsutgiftene mot 2060
(jfr. 2,4%p.)

Norge: nesten ingen effekt.

Svakere vekst i land der pensjonsutgiftene ikke følger lønnsutviklingen (som i Norge, jfr. lønn/pris-indeksering senere)

Helsekostnadene

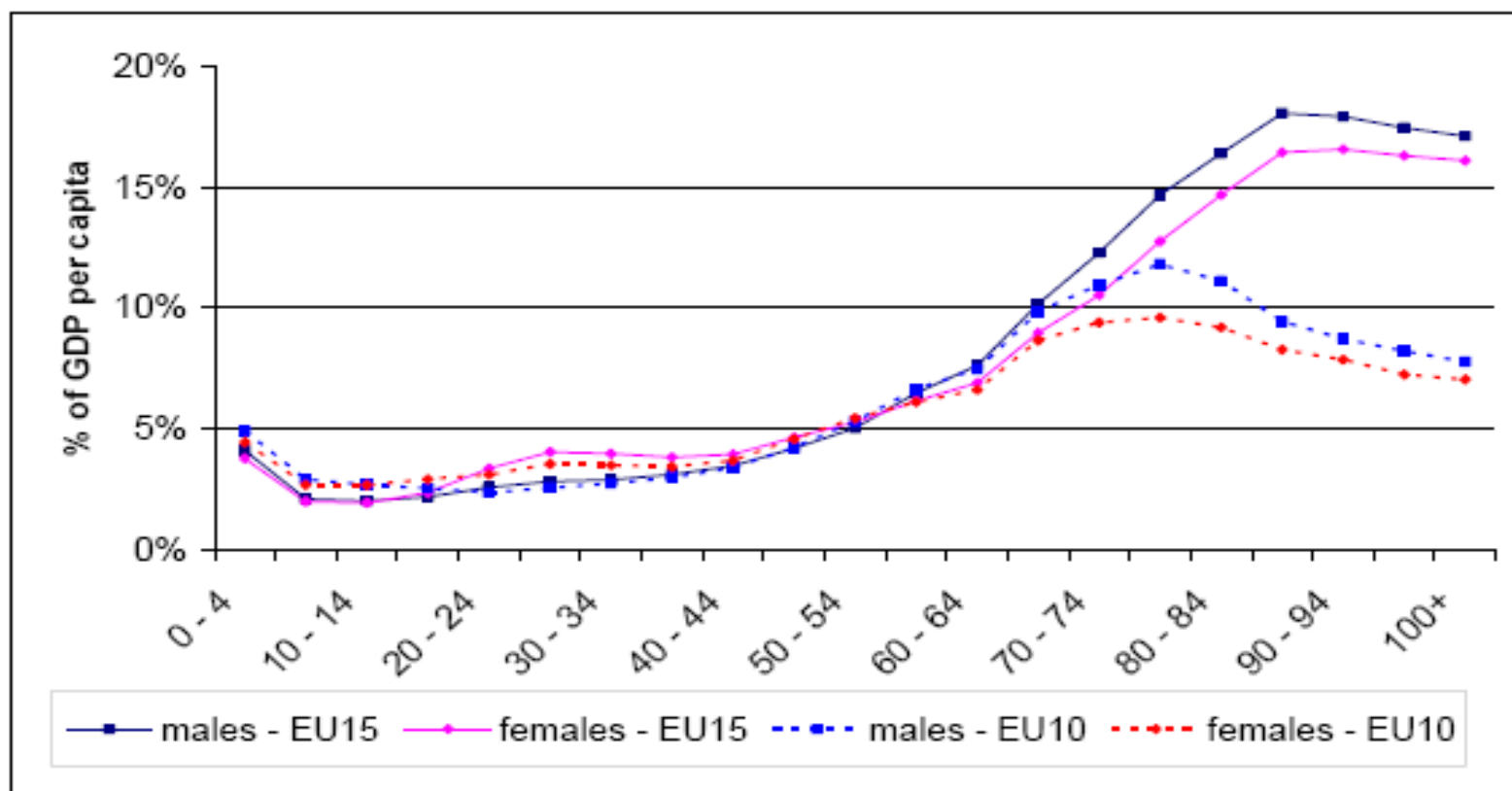

Aldersprofil for helseutgiftene (fra AR-hovedrapport)

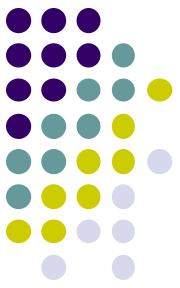
Jfr figur 5.8A i PM2009

Graph 4-3 Average age-related expenditure profiles for the EU15 and EU10 (males and females)

Source: National data

Helsekostnader

Konstant aldersprofil medfører

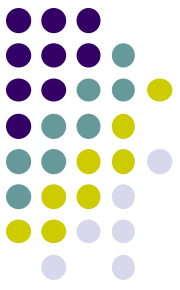
- +1,5%p for EU27 mot 2060 (AR tabell 1)
- + 7%p for Norge mot 2060 (PM2009 figur 5.9A, øverste bolk)

”Norge har et godt, men dyrt helsevesen”
(PM2009 boks 5.3)

Vanskelig å sammenligne internasjonalt: les gjennom 5.3.3 og 5.3.4 (ikke pensum)

Hypoteser om framtidig helse

(jfr også Lansets artikkel “Arbeidskraftbehov i pleie- og omsorgssektoren mot 2050”)

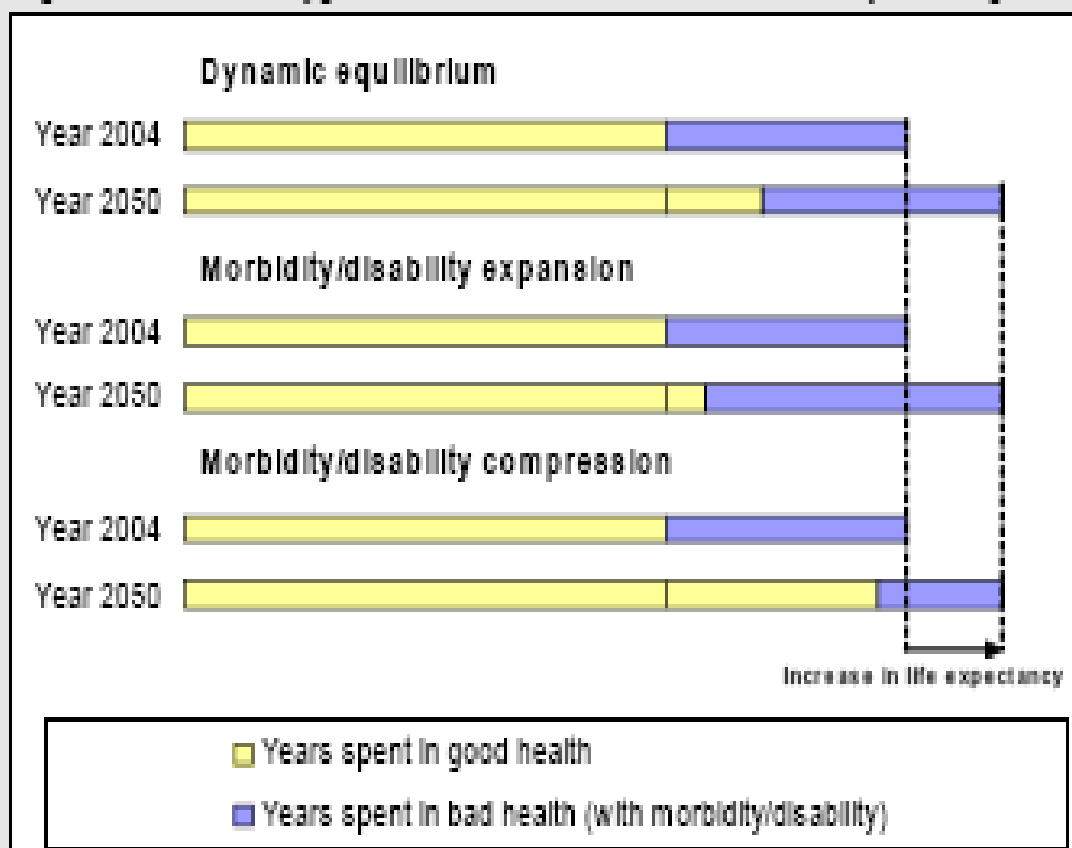
- Utsatt sykkelighet (“postponement of morbidity/disability”):
X år ekstra i live = X år ekstra i god helse
- Utvidet sykkelighet (“expansion of morbidity/disability”)
mindre enn X år i god helse
- Sammentrengt/komprimert sykkelighet (“compression of morbidity/disability”)
mer enn X år i god helse

NB Se hovedrapport s. 115

NB: Dynamic equilibrium = utsatt sykelighet

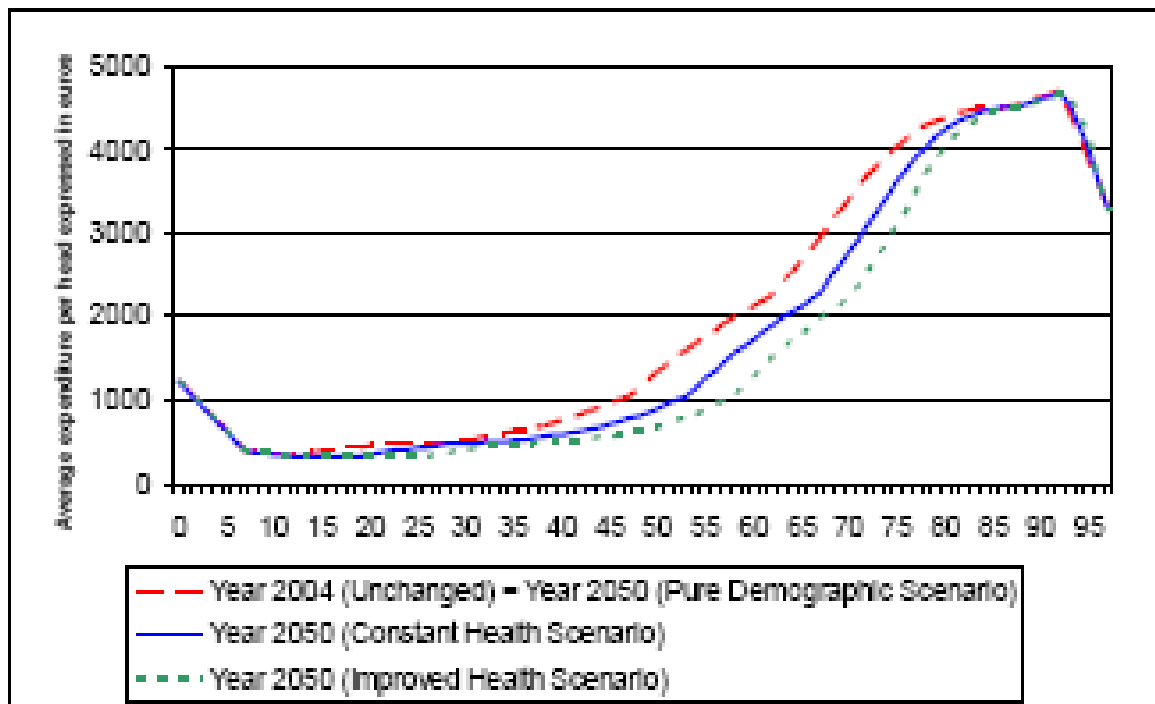
Graph 1. Different hypothesis for the evolution of healthy life expectancy

Source: DG ECFIN

Uklar empiri

Graph 4-1 Illustration of the different scenarios for future morbidity/disability and longevity using age profiles on health care costs

Fra AR-hovedrapport:

Pure demographic scenario = konstant aldersprofil for sykkelighet

Constant health scenario = utsatt sykkelighet

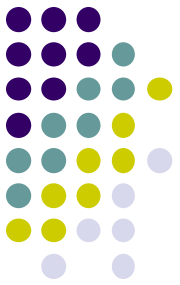
Improved health scenario = sammentrengt sykkelighet

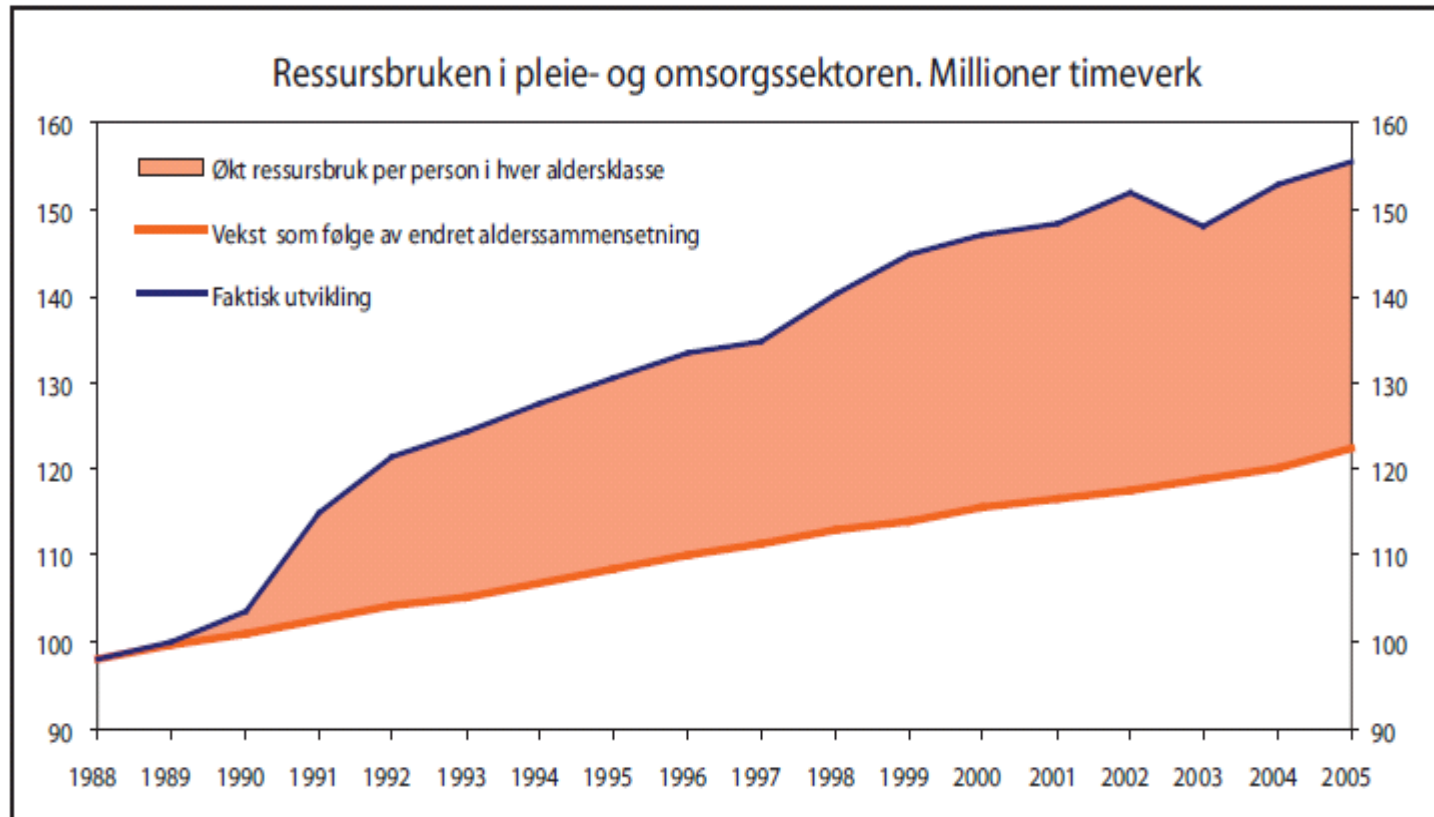
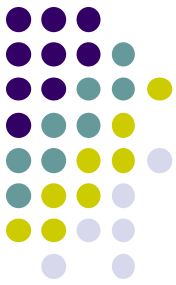
EU27-framskriving for helsekostnadene (% av BNP)

	2007	2060
Konstante aldersprofiler	6.7	8.4
Utsatt sykелighet	6.7	7.4
Positiv inntektselastisitet	6.7	8.8
(ca 1%; jfr PM2009 s. 76 og 79 om velstandsvekst)		

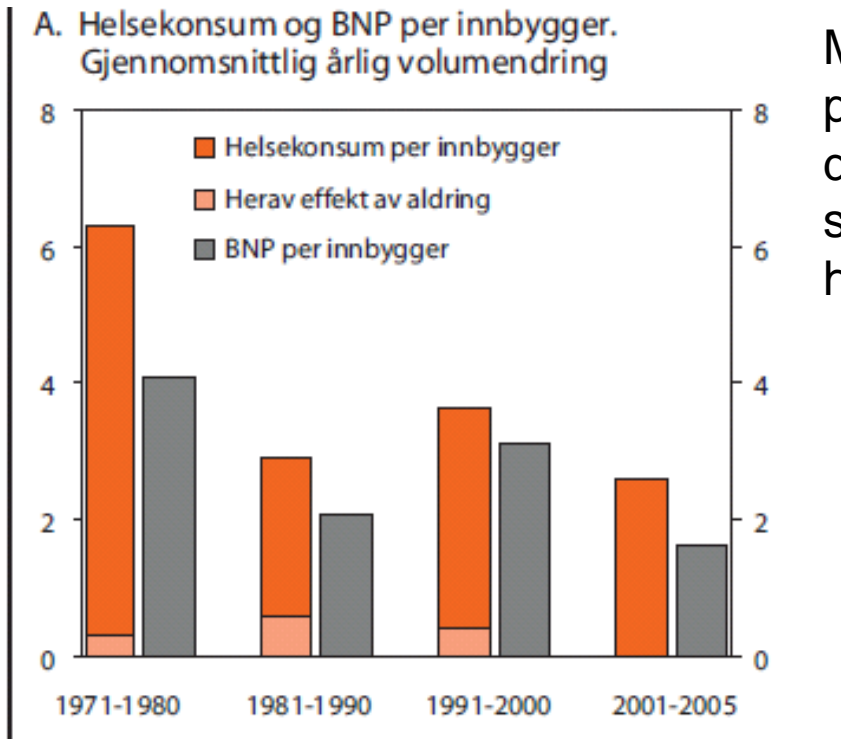
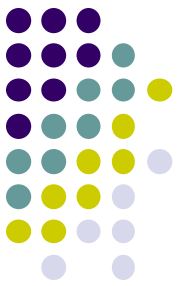
NB tall fra AR-hovedrapport

Historisk har helseutgiftene i Norge økt fortere enn aldringen tilsier, se PM2009 figur 5.5 for helseutgiftene generelt, og figur 5.13 for pleie og omsorg

Figur 5.13 Ressursbruken i pleie- og omsorgssektoren. Millioner timeverk

Figur 5.5 Volum- og prisutvikling i helsekonsumet

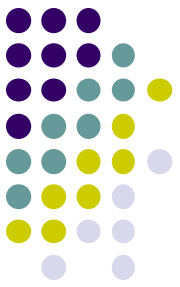
M.a.o. enten standard (kostnader pr. patient, f. eks. timeverk), eller dekningsgrad (andel i befolkningen som er patient), eller begge deler, har økt.

Inndekningsbehovet på 3¼% i 2060 er basert (bl.a.) på *konstant standard & dekningsgrad*.

Alternative beregninger (s. 143, 144; ikke pensum):

1. med 1% årlig vekst i timeverkinnsatsen (som er ca. historisk utvikling) øker inndekningsbehovet i 2060 fra 3¼% til *nesten 12%* av fastlands-BNP
2. Med "frisk aldring" (utsatt sykkelighet) blir inndekningsbehovet i 2060 om lag *4%p lavere*

Omsorg

Utgiftene i EU27 mot 2060 øker med 1,1% p

Antatt: "disability status improves broadly in line with projected increases in life expectancy"

Mao antatt *utsatt* sykkelighet (# ekstra år i levealder = # ekstra år i god helse)

Mer om dette i Langsets artikkel

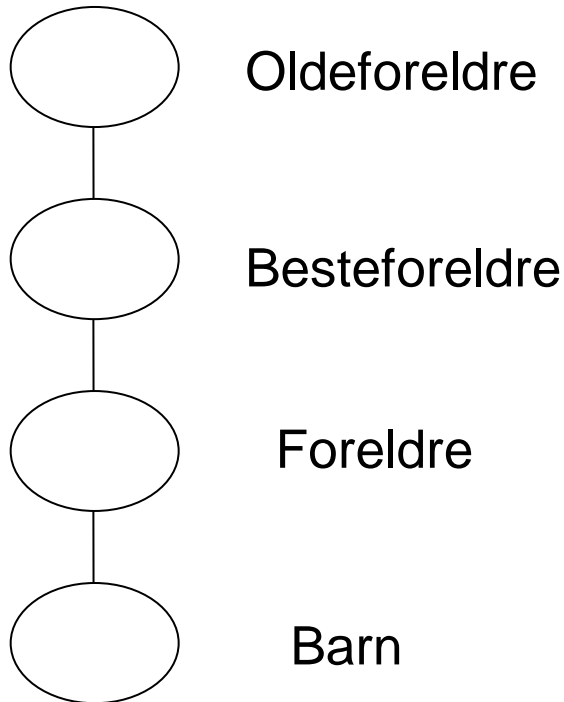
Hagestad og Herlofson: "Micro and macro perspectives on intergenerational relations and transfers in Europe"

Sosiologisk analyse

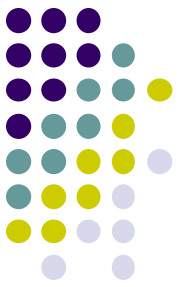
Beskrivende

Generasjonstre

Siden 1970-tallet har treet blitt smalere (pga færre søsken) og høyere (utsatte fødsler, høyere levealder)

Ca 1/6 del av befolkningen i alder 60-69 i Vesteuropa har fortsatt minst 1 forelder i live (tabell 2)

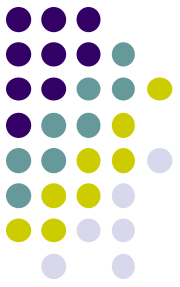

Offentlig og privat omsorg er *komplementære*

Privat omsorg både nedover (besteforeldre passer barnebarn) og oppover (gamle foreldre får omsorg og hjelp fra barn eller barnebarn)

”Inter-vivo inheritance” = forskudd på arv; oftere nå enn før

Ulike velferdsregimer (Esping-Andersen)

- Sosialdemokratisk (Nordisk)
mye offentlig, men også familie
- Konservativ/familie-konservativ
mer vekt på familie
Tyskland, Middelhavsland (også egen gruppe: paternalistisk)
- Liberal (USA)
individualistisk, markedsorientert

Offentlig omsorg versus familieomsorg:

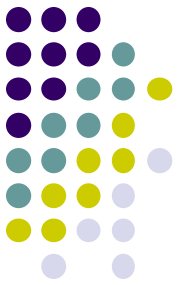
- Ikke substitusjon, men komplementaritet
- Større variasjon (mellom land i Europa) av *offentlig* omsorg til de eldre enn av familieomsorg

Utfordringer

Pga demografisk utvikling ser vi at

- Mange har ikke (lenger) kontakt med slekta
 - nevner at 26% av norske menn 40-45 år er barnløse??
 - SSB statistikk viser 25% barnløshet for menn født i 1969; 13% for kvinner født i 1969 (<http://www.ssb.no/fodte/tab-2010-04-08-09.html>)
 - i tillegg kommer de som ikke lenger har kontakt med barna, særlig menn
- Mange har ikke partner, bor alene (enker)

Diskuterer ikke komplekse familieforhold
grunnet gjengiftermål/nye samboforhold
kombinert med stebarn:

Vil en stedatter yte samme omsorg for sin
stemor som en datter for sin mor?

(ste)sønn → (ste)far?